

INTELLEKTUAL AVLODNI SHALLANTIRISHDA ONA TILINING O‘RNI VA
NUTQ MADANIYATI MASALALARI

Sattorova Umida Sirojiddinovna

Sharof Rashidov nomidagi

Samarqand davlat universiteti

Markaziy Osiyo xalqlari tillari va madaniyati instituti

filologiya va tillarni o‘qitish: o‘zbek tili

101-guruh talabasi us9936162@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada intellektual avlodni shakllantirishda ona tilining o‘rni va nutq madaniyatining ahamiyati yoritilgan. Yoshlar nutqidagi zamonaviy tendensiyalar, yot so‘zlar muammosi hamda til sofligini saqlash masalalari tahlil qilinib, ona tilini rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: ona tili, intellektual avlod, nutq madaniyati, yoshlar nutqi, til sofligi, globallashuv

Аннотация. В статье рассматривается роль родного языка и культуры речи в формировании интеллектуального поколения. Анализируются современные речевые тенденции молодежи, проблема заимствованных слов и вопросы сохранения чистоты языка. Также представлены практические рекомендации по развитию родного языка.

Ключевые слова: родной язык, интеллектуальное поколение, культура речи, речь молодежи, чистота языка, глобализация

Abstract. This article discusses the role of the mother tongue and speech culture in shaping an intellectual generation. Modern trends in youth speech, the issue of borrowed words, and language purity are analyzed. Practical recommendations for developing and preserving the mother tongue are also provided.

Keywords: mother tongue, intellectual generation, speech culture, youth speech, language purity, globalization

Ona tilimiz – milliy ma’naviyatimizning bitmas tunganmas bulog‘idir. Shunday ekan, unga munosib hurmat va ehtirom ko‘rsatish barchamizning nafaqat vazifamiz, balki muqaddas insoniy burchimizdir [1].

Sh. Mirziyoyev

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 03. Issue 01. January 2026

Bugungi globallashuv davrida texnologik taraqqiyot va ommaviy madaniyat oqimlari yosh avlodning intellektual rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sharoitda ona tilining roli va nutq madaniyati masalalari dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, yoshlarning ona tiliga bo'lgan munosabatini shakllantirishda ota-onaning tutgan o'rni, uyda yaratilayotgan til muhiti, adabiyotga qiziqish va nutq madaniyatining roli ilmiy va amaliy jihatdan chuqur tahlilga muhtoj. Ushbu tadqiqot doirasida talaba-yoshlar misollari va zamonaviy nutq hodisalari tahlil qilinib, til madaniyatining ijtimoiy va tarbiyaviy ahamiyati yoritiladi.

Ilmiy muhitda ona tilining mavqeyi masalasi bugungi kunda ham dolzarbligicha qolmoqda. Taniqli yozuvchi va olim Baxtiyor Abdug'afur o'z ilmiy faoliyati davomida dissertatsiyasini o'zbek tilida yozgani sababli muayyan qarshilik va tushunmovchiliklarga duch kelganini ta'kidlaydi [2]. Ushbu holat ilmiy jarayonda til tanlovi ko'pincha ilmiy saviya emas, balki shakliy va stereotip qarashlar asosida baholanishini ko'rsatadi. Biroq muallifning qat'iy pozitsiyasi va ona tiliga bo'lgan mas'uliyatli munosabati natijasida ilmiy ish o'zbek tilida muvaffaqiyatli himoya qilingan. Mazkur voqea intellektual avlod vakilining ona tilini nafaqat muloqot vositasi, balki ilmiy tafakkur va nutq madaniyatining muhim asosi sifatida anglashini yaqqol namoyon etadi. Bu esa ona tiliga hurmat va e'tibor intellektual shaxs shakllanishining ajralmas omili ekanini tasdiqlaydi. Bugungi nutq amaliyotida ona tilining sofligi masalasi alohida e'tibor talab etadi. Xususan, so'zlashuv jarayonida rus va ingliz tillaridan o'zlashgan birliklarning o'rinsiz va haddan tashqari ko'p qo'llanishi nutq madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Holbuki, ko'plab yot so'zlarning o'zbek tilida sodda, lo'nda va ma'nodosh muqobillari mavjud. Til targ'ibotchilari tomonidan tuzilgan kichik lug'atlar aynan shu muammoga e'tibor qaratishga xizmat qiladi. Masalan, nutqda kanikul o'rniga ta'til, marazilnik o'rniga muzlatkich, svejij o'rniga yangi kabi birliklardan foydalanish nutqning tabiiyligi va tushunarligini ta'minlaydi. Shuningdek, zamonaviy yoshlar nutqida ingliz tilidan kirib kelgan deadline, feedback, online kabi birliklar ham faol ishlatilmoqda. Ushbu holat ona tiliga ongli munosabat va nutq madaniyatini shakllantirish intellektual avlod tarbiyasining muhim sharti ekanini ko'rsatadi. [3] Nutq madaniyati til birliklaridan to'g'ri, ravon va mantiqiy foydalanish orqali fikrni aniq yetkazish qobiliyatini ifodalaydi. Tadqiqotlarda qayd etilishicha, ona tilini chuqur o'rganish va nutq madaniyatini yuksaltirish shaxsning nafaqat ijtimoiy muloqotida, balki professional faoliyatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Madaniyatli nutq kommunikativ jarayonda aniqlik, hurmat va mantiqiy izchillikni

ta'minlab, tinglovchi bilan samarali muloqot o'rnatishga xizmat qiladi. Shu bois nutq madaniyati intellektual shaxs shakllanishining asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi [4]. Bugungi kunda talaba-yoshlar nutqini kuzatish jarayonida ona tiliga bo'lgan munosabatning turlicha ekanini ko'rish mumkin. Ayrim yoshlar nutqida adabiy til me'yorlariga amal qilish, fikrni ravon va mantiqiy ifodalashga intilish sezilsa, boshqalarida esa yot til birliklarini o'rinsiz qo'llash, nutqning sodda va lo'nda shakllaridan voz kechish holatlari uchramoqda. Bu esa nutq madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganidan dalolat beradi.

Tilshunos olimlar ta'kidlaganidek, til va tafakkur o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ona tilida mukammal fikrlay olgan shaxsning intellektual salohiyati ham yuksak bo'ladi. Shu bois ta'lim jarayonida ona tilini chuqur o'rganish, adabiy til me'yorlariga rioya qilish va nutq madaniyatini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratish zarur. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida talabalar nutqini shakllantirishga qaratilgan amaliy mashg'ulotlar, munozaralar va ijodiy topshiriqlar muhim ahamiyat kasb etadi. Intellektual avlodni shakllantirishda ona tilini rivojlantirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi lozim: birinchidan, oilada ona tilida to'g'ri va madaniyatli muloqot muhitini yaratish; ikkinchidan, ta'lim muassasalarida adabiy til me'yorlariga asoslangan nutq madaniyatini shakllantirish; uchinchidan, yoshlarni milliy adabiyotga, badiiy va ilmiy asarlarni mutolaa qilishga keng jalb etish. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda ona tilining sofliqini saqlash, yot so'zlarning o'rinsiz qo'llanishiga nisbatan tanqidiy munosabatni kuchaytirish ham muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonda til targ'ibotchilari, pedagoglar va ziyolilarning faol ishtiroki muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, ona tili intellektual avlodni shakllantirishda nafaqat milliy o'zlikni anglash vositasi, balki tafakkur, muloqot va nutq madaniyatining asosiy tayanchi hisoblanadi. Yoshlarning ona tiliga ongli munosabati va nutq madaniyatining yuksak darajada shakllanishi jamiyatning ma'naviy va intellektual taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois ona tilini asrash, rivojlantirish va nutq madaniyatini yuksaltirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

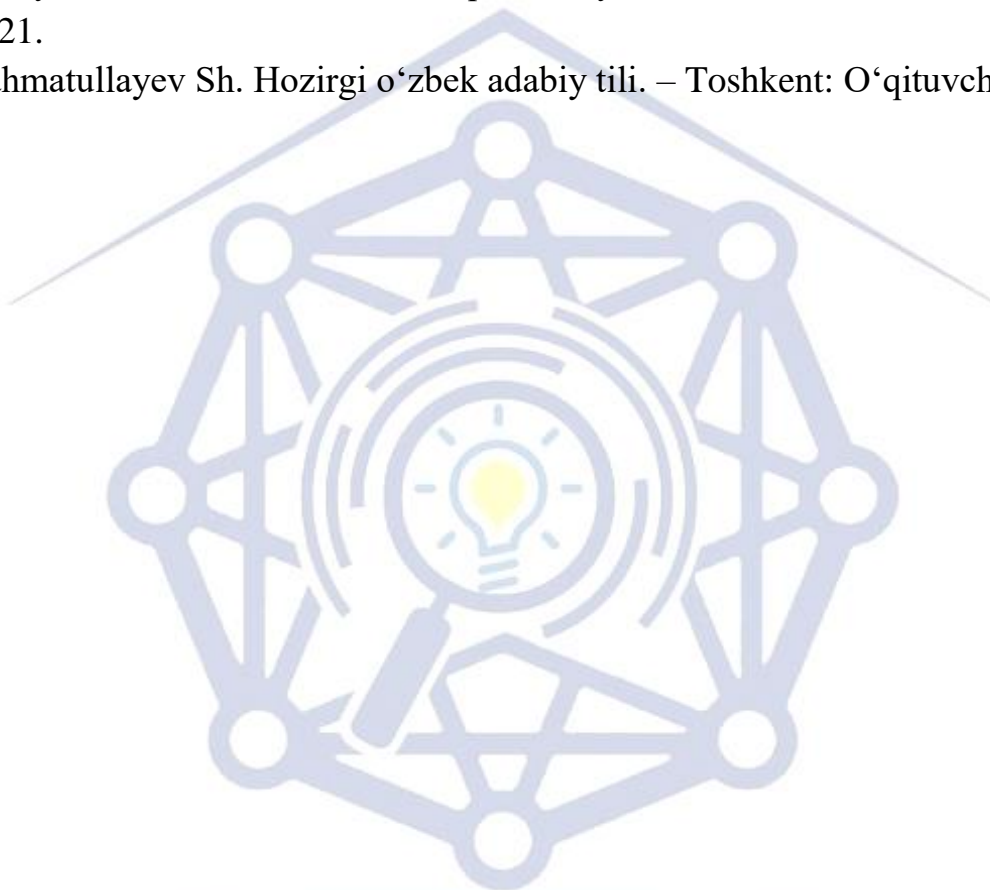
Foydalanilgan adabiyotlar

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning o'zbek tiliga davlat tili maqomi berilganining 30 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqidan – 21.10.2019
<https://uza.uz/oz/posts/prezident-shavkat-mirziyoyevning-o-zbek-tiliga-davlat-tili-m-21-10-2019>

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN
SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 03. Issue 01. January 2026

2. Abdug‘afur, B. (2022). “O‘zbekchang kimga kerak!?” [Telegram post]. Telegram. <https://t.me/oriftolib> <https://t.me/oriftolib/2489>
3. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildlik. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
4. Jo‘rayev T.T., Halimov S.G. Nutq madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: O‘qituvchi, 2006.

**Research Science and
Innovation House**